

HILEKOA EUSKAL HERRIKO LITERATURAN II

Odola darie irudiei

Odola diario literaturari artikuluan euskal literaturan hilekoak bete izan duen tokiari erreparatu genion, aztertzeko nola irudikatua izan den. Artikulu haren segida da honakoa, baina fokua pixka bat zabaldua: testuaz gain irudiak ere barne hartzen dituzten lanei erreparatuko diegu, hilekoak euskarazko komikietan eta liburu hibridoetan hartu duen tokiari eta irudikapenari erreparatzeko.

 AINHOA ALDAZABAL GALLASTEGUI

Harriduraz begiratzen ditut telebistako iragarkiak. Hilekoari buruz idatzi nuen aurreko artikulutik hona aldaketa bat gertatu da panoraman. Lehen odol urdindunek soilik isurtzen zuten odola telebistaren unibertsoan. Tanpoi eta konpresa marka ezagunek urdin koloreko isuria erabiltzen zuten beren produktuen erresistentziaren eta kalitatearen gorenaz azpimarratzeko, eta guk odola irudikatu behar genuen. Garbitasuna, disimulua eta “hilekoa edukiko ez bazenu bezala” jendaurrean aurkeztea dira iragarkion lema eta bandera. Diskurtsoa ez dute aldatu. Baina orain errazagoa da odola irudikatzea, izan ere, kolore urdineko likido hori gorri kolorekoagatik ordezkatu dute zenbaitek.

Estrategia kapitalista bat dela esan-go didazue batzuek. Eta arrazoiak duzue, bezeroak gerturatu eta dirua irabazteko estrategia izan daiteke. Baina hilekoa tabua den heinean, iruditegi txikia dugu gaiaren inguruan. Eta iragarkiek gure irudien mundua osatzen eta elikatzen dutenez, aldaketa aproposa eta probetxuzkoa iruditzen zait.

Gure literaturan hilekoari buruz idatzi denaz aritu ginen honen aurre-

ko *Odola diario literaturari* artikuluan. Gaurkoan, aldiz, hilekoari buruz ditugun irudizko liburuak aztertuko ditugu. Alde batetik komikiak, eta bestetik, liburu hibridoak.

Komikiari dagokionez, esplizituki feministak eta kolektiboak diren lanetan aurkituko ditugu hilekoari buruzko aipamenak; emakume komikigileen lanak erakutsi eta mundu horretan dagokien lekua aldarrikatzeko pentsatutako lanetan hain zuzen ere. 1996an Napartheid aldizkariak argitaratutako emakume komikigileen antologia da *Aizan*. 29 emakumek hartu zuten parte eta hilekoari buruzko bi lan aurkituko ditugu bertan: Amaia Martiarturen *Regina dibina* eta Maria Magdalena, *jan iezadazu...* Biek dute txiste forma eta biek bilatzen dute irakurlearengan inpaktua eragitea. Egoera absurdoak izan daitezke, umorearen bitartez gaia gerturatzeko eginak. Apurtzaileak dira eta tonu feminista darabilte. Irudi guztiak txuri-beltzean eginda daude eta ez dira edertasuna agertu nahi duten irudiak.

Hirugarren aipamena *Tupust! 1* (2019, Txalaparta) antologian aurkituko dugu. Asko dira jorratzen diren gaiak, eta Miren Amuriza eta Eider Eibarren

eskutik datorkigu *Orbana* lana. Kasu honetan hilekoaren orban bat duen irakasleak hilekoa zer den kontatu behar die haurrei. Irakaslea heldua da, ez da edertasun kanonetan sartzen eta orbanaz lotsatzen ez den pertsonaia da. Argia, zuzena eta ahaldunduta dagoena. Aurretik aipatutakoak bezala, istorio hau ere umore klabean pentsatua eta ekarria da, bestea zirikatze eta geure buruaz barre egiteko beharretik abiatuta, seguruena.

Lan hibridoak dagokionez, berriz, lau testu ikusiko ditugu. Lan hibridoak estu geratzen zaizkie genero literarioen mugak, eta ondorioz, genero literario bat baino gehiago nahasten dituzte. Sailkatzeko zailak diren arren, oso aberatsak eta aproposak izan ohi dira tabuei buruz hitz egiteko. Azpigai interesgarri eta beharrezkoak planteatzen dituzte, eta bazterrekoagoak diren materialen erabilpena egiten dute, bazterrekoagoak diren gaiak lantzeko aukera emango balute bezala.

Alaine Agirre eta Sara Moranteren *Kamisoi zuri zetazkoa* (Erein, 2018) lanak hilekoa jaitsi berri zaion haur batek jasaten duen abusu eta bortxaketa baten salaketa egiten du. Hilekoak haur izate-

tik emakume izaterako muga adierazten du, zerbait aldatzen den momentu horren adierazle da. Hilekoa, emakumetzeta eta arriskua eskutik doaz kasu honetan. Album ilustratua da; testu narratiboak eta irudiek oso ongi osatzen dute elkar. Irudiak borobilduak eta iradokitzaileak dira, eta lehenengo begiratuan eman dezakeena baino gehiago kontatzen dute.

Antxiñe Mendizabal eta Iraia Okinaren *Emakume burugabea* (Elkar, 2018) lanak poesia eta irudia nahasten ditu. Ahalduntze prozesu baten kontakizuna da, protagonistak bere barrura eta askatasunera egiten duen bidaia. Gorputza orokorrean, eta hilekoa zehazki, bere buruaz erditzeko medio dira protagonistarentzat. Askatasun abesti bat da, lirismoz bete. Irudietarako gorriaren eta marroiaren arteko gamak erabiltzen ditu Okinak, eta hilekoa esplizituki marraztu ez duen arren, gorputz biluzia, alua eta plazerra antzeman ditzakegu.

Txakur Gorria kolektiboak 2017an autoekoitzitako *Hizteria: eskuko hiztegia* liburuan asmatutako hitzen asmatutako definizioak aurkituko ditugu. Ane Labaka, Nerea Ibarzabal, Mariñe Arbeo eta Malen Amenabarren lehen sorkuntza kolektiboa da. Jolasetik eta jolaserako pentsatua, idatzia eta ilustratua. Hiperbolea eta umorea lagun hilekoa hiru hitzetan erabiltzen da: definizioan edo definizioaren adibideetan. Eta esplizitua den irudiak umorea eta errealitatea nahasten ditu.

Uxue Alberdiren *Dendaostekoak* (Susa, 2020) liburuak ez du irudirik, arrazoi duzue. Baina sailkatzen zaila den lana da. Autobiografia kolektiboa dela diot nik, kronika literario bezala sailkatzen du Alberdik, eta bi etiketak balio dute. Nahiz eta bi etiketak diren estu. Bi ahizpen denda aitzakia gisa hartuta, ahizpa horien bizitzan eta garaiko gertakarien nondik norakoak kontatzen dira lehenengo pertsonan. Hilekoari buruzko pasarte hau dago liburuan: *Konpresarik eta tanpoirik ez zen garaian, andreek trapuak baliatzen zituzten hilekoa biltzeko, garbitu eta berrerabili egiten zituzten. Ni baino hamabost urte zaharragoak ziren bi andreak ibaiaren hegi banatara bizi ziren. Klean topo eginda, "esperoan al zaude?" Galdetu dio batak besteari,*

eta hark izututa: "Nolatan dakizu? Ez diot inori esan!". Leioa seinatu dio langunak: "Trapurik ez...". Garaiko baliabide higieniko ezberdinak bistaratzeaz aparte, pasarte horrek xehetasunez erakusten digu hilekoaren inguruko kode kulturala. Liburu berarekin jarraitu eta bukatu nahiko nuke artikulua. Arropak eskegitzeko moduz zera esaten du beste une baten: *Berak erakutsi zigun (...) hurrenkera egokian esekitzen arropa garbitu berria: maindireak kanpo aldera, barrurago toallak, galtzak eta alkandorak, eta leiho-kontra, babesean, arropa txikia, intimoa (...) Susmagarria zen bularretakoak lehen lerroan zabaltzen zituen andrea.* Hilekoa lehen lerroan esekitzea bezain susmagarria, gehituko nioke nik.

Publizitateak kolore gorria barneratu du, baina argi dago mezu berbera azpi-

marratzen jarraitzeko soilik egina dela. Dena den, egia da hilekoa kontatu, aipatu eta esplizitatu nahi izan duten hainbat autore eta lan ikusi ditugula, eta hala ere, hutsuneak ditugula: falta zaizkigu menopausiari buruzko lan gehiago, hilekoaren minari buruzkoak, odolarekin bizi izandako pasadizoak, kopa mens-truala izendatuko dutenak, odolarekin eta sexuarekin lotutako anekdotak, begirada espiritualak duten odolaren kontakizunak, hilekoa modu gozagarrian eta hilekoa modu traumatikoan galdu duten pertsonaien ahotsak... Hautsak harrotuko dituzten hilekoaren inguruko istorio eta irudi gehiago behar ditugu. Bularretakoak lehen lerroan zabaltzea eta odola ziprizzintzea. ●

